akmenimis, kurie vėliau susimaišė su užgriuvusiomis duobių pakraščių žemėmis. Juose rasta atskirų žmonių galūnių kaulų, o pilkapyje Nr. 4 ir sudaužyto molinio žaislo — avino galvutė, kuri, matyt, pateko pilkapio iškasimo metu. Ant pilkapio Nr. 16 akmenų buvo žymiai mažiau, ir pats pilkapis atrodė kiek mažiau apardytas, tačiau jį perkasus iki aplinkinio žemės paviršiaus lygio, buvo atidengta ištisai sumaišyta žemė ir krūva akmenų, kurie, matyt, iškasus pilkapį, buvo sumesti. Maišytoje žemėje buvo pavienių angliukų. Jokių kapo pėdsakų nerasta.

1968 m. Norkūnų pilkapyno kasinėjimai parodė, kad pilkapynas yra sunaikintas ir kituose nekasinėtuose pilkapiuose tikėtis ką nors rasti yra maža vilties. Gali pasitaikyti tik atskirų atsitiktinių radinių, kurių anksčiau pilkapyną ardę asmenys nerado. Todėl ilgam saugojimui Norkūnų pilkapyno, gal būt, nėra prasmės palikti.

PAMUSIO PILKAPIŲ, VARĖNOS RAJ., TYRINĖJIMAI 1968 METAIS

ONA KUNCIENĖ

Pilkapiai yra 80 km į pietvakarius nuo Vilniaus, Pamusio miške, dešiniajame Musės upelio krante, 500 m į vakarus nuo Pamusės kaimo.

Šie pilkapiai buvo kasinėti dar XIX a. pabaigoje. 1889 m. E. Volteris kasinėjo 22 pilkapius, o 1889, 1890 ir 1893 m. V. Šukevičius ištyrė dar 12 pilkapių su degintiniais V—XI a. žmonių kapais [1].

Praėjus 75 metams — 1968 m. vėl tyrinėti šie pilkapiai [2].

Pilkapiai dabar yra gana tankiame miške, apie 1 ha dydžio plote; 1968 m. jų čia buvo išlikę dar 70. Jie iš-

[1] Radiniai yra Lietuvos TSR Istorijos-etnografijos muziejuje (AR 122:1—144); **W. Szukiewicz,** Kurhany ciałopalne w Pomusiu.— Światowit, t. 2, Warszawa, 1900, p. 3—18.

[2] Tyrinėjo Lietuvos TSR MA Istorijos institutas, vad. instituto bendradarbė O. Kuncienė. Ekspedicijoje dirbo Lietuvos TSR Istorijos-etnografijos muziejaus bendradarbė D. Balčiūnaitė. **О. В. Кунцене,** Исследования курганов Памусис.— Археологические открытия 1968 года, Москва, 1969, p. 359—360.

sidėstę 3—8 m vienas nuo kito. Pilkapiai turi žemus suploto pusrutulio formos sampilus, kurių skersmuo — nuo 8 iki 12 m, o aukštis dažniausiai siekia iki 60 cm. Dalis jų visai suplokštėję ir vos išsiskiria žemės paviršiuje. Tačiau šalia šių yra išlikę ir keletas gana aukštų, iki 1,5 m aukščio. Prie jų pagrindo matyti griovių ar duobių liekanos. Prie žemesnių pilkapių griovių nepastebėta, bet jie, laikui bėgant, galėjo užslinkti. Be to, dalyje pilkapių matyti buvusių akmenų vainikų liekanos. Sampilai su akmenų vainikais koncentruojasi pietrytinėje pilkapyno dalyje.

1968 m. ištirta 13 pilkapių, kurių vienuolikoje rasti sudegintų žmonių kapai, o likusieji du pilkapiai buvo tušti.

Du tyrinėti pilkapiai (Nr. 1 ir 2) buvo su akmenų vainikais. Vainikai gana taisyklingi. Akmenys sukrauti ratu dviem eilėmis aplink pilkapio sampilo pagrindą, kurio skersmuo apie 5,5 m. Abiejų pilkapių sampile arčiau centro aptikta po vieną sudeginto mirusiojo kapą. Degintiniai kauliukai buvo supilti 110×100 cm dydžio plote. Įkapių, išskyrus kelias lipdyto puodo lygiu paviršiumi šukes, nebuvo. Todėl ir jų chronologijos klausimas nėra visiškai aiškus. Tik atsižvelgiant į pilkapio struktūrą, jie datuojami V—VII a.

Kiti pilkapiai buvo be akmenų vainikų. Kapų skaičius pilkapiuose įvairus — nuo vieno iki šešių, tačiau daugiausia aptikta po vieną. Po vieną kapą rasta penkiuose pilkapiuose, po du — dviejuose ir po šešis — taip pat dviejuose, o du pilkapiai buvo tušti, matyt, jie suardyti.

Kapai sampile aptikti labai negiliai, vos tik nuėmus velėną. Jie randami įvairiose sampilo vietose, bet daugiausia jo pakraščiuose. Degintiniai kaulai išbarstyti kartu su įkapėmis įvairaus dydžio ploteliuose (50×60, 70×50, 140×55, 100×100, 110×130, 100×120, 100×200 cm dydžio). Su kaulais sumaišyto sampilo sluoksnio storis nuo 20 iki 40 cm. Kapams iškastų duobučių formos ir dydžio nepavyko nustatyti, nes jos neišsiskyrė iš aplinkinės žemės.

Tarp sudegusių kaulų buvo truputis degėsių bei angliukų. Įkapės, matyt, degintos kartu su mirusiuoju, kadangi beveik visi kapuose rasti dirbiniai apdegę, o žalvariniai bei stikliniai susilydę.

Įkapės neįvairios. Tai daugiausia papuošalai ir darbo įrankiai. Visiškai nebuvo ginklų, kurių nemažai yra radęs V. Šukevičius 1889—1893 m.

Darbo įrankius sudarė tik geležinės ylos (pilk. Nr. 8 — deg. k. 2, pilk. Nr. 10, deg. k. 3), geležiniai peiliukai (pilk. Nr. 3 — deg. k. 1, pilk. Nr. 9 — deg. k. 1) bei cilindro (pilk. Nr. 4) formos verpsteliai. Pastarieji ornamentuoti aplink einančiais giliais grioveliais.

Gausiausia įkapių grupė buvo papuošalai, tačiau geriau išlikusių rasta vos keli žalvariniai įvijiniai karoliai, visi kiti papuošalai labai susilydę nuo ugnies.

Žalvariniai įvijiniai dvigubo kūgio formos karoliai rasti trijuose kapuose (pilk. Nr. 8 — k. 4, pilk. Nr. 10— k. 3, 5). Be žalvarinių, rasta susilydžiusių melsvos ir gelsvos spalvos stiklinių karoliukų. Tarp jų pastebėtas ir vienas juodos emalės karolis, puoštas baltais ir mėlynais taškais (pilk. Nr. 10— k. 3).

Didžiausią papuošalų grupę sudarė žalvarinių apyrankių dalys. Jų rasta beveik kiekviename kape. Tai juostinės platėjančiais bei storėjančiais keturkampio piūvio galais apyrankės (pilk. Nr. 4, pilk. Nr. 6 — deg. k. 2, pilk. Nr. 8 — deg. k. 1, 2, 3, 5, 6, pilk. Nr. 9 — deg. k. 2, pilk. Nr. 10 — deg, k. 2, 3). Kai kurios iš jų su nežymia iškilia briauna lankelio viduryje. Apyrankės beveik visos ornamentuotos susikertančiomis linijomis arba įmuštais rombiukais.

Antkaklių nedaug. Jos buvę vytinės su kabliuku ir kilpele galuose (pilk. Nr. 8, 10).

Rasta taip pat ir žalvarinų juostinių žiedų (pilk. Nr. 8) bei geležinių diržo sagčių (pilk. Nr. 6, 10, 11) ir pavienių smulkių įvijėlių.

Mirusiems į kapą buvo įdedami puodai, kurių išlikę tik atskiros šukės. Jų aptikta beveik kiekviename kape. Gausiausia keramikos rasta pilkapio Nr. 10 deg. kape Nr. 3. Čia tarp sudegusių kauliukų gulėjo keturi atskiri puodų šukių lizdai. Sprendžiant iš jų išsidėstymo bei šukių formos, atrodo, kad į vieną kapą buvę įdėta keturi moliniai puodai. Jie lipdyti iš molio su gana gausia žvyro priemaiša, šukės pilkai rausvos ir pilkai gelsvos spalvos, jų sienelės buvusios storos, šonai išpūsti, jų aukštis — 10—14 cm.

1968 m. ištirtieji Pamusio pilkapiai nėra vienalaikiai. Pilkapiai su akmenų vainikais yra ankstyvesni ir siekia V—VII a., kai tuo tarpu kiti pilkapiai, kaip rodo kapų inventorius, yra iš VIII—XII a.

Pilkapiai pagal laidoseną ir įkapes turi daug bendrų bruožų su kitais rytų Lietuvos pilkapiais, ypač Čiobiškio, Širvintų raj., ir Bevandeniškių, Trakų raj. Todėl juos ir skiriame rytų Lietuvos pilkapių grupei.

KATKUŠKIŲ, EIŠIŠKIŲ RAJ., PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1969 METAIS

EUGENIJA BUTĖNIENĖ

Katkuškių kaimo pilkapiai yra Eišiškių raj., dešiniajame Gaujos krante, apie 13 km į šiaurę nuo Dieveniškių. Pilkapynas yra prie kelio Dailydžiai — Dainavėlė (Dainovka), kairėje jo pusėje, 60—70 m nuo jo.

Pilkapyną sudarė dešimt pilkapių, kurie koncentravosi kolūkiečio S. Kopūsto sodybiniame sklype ir Katkuškių aštuonmetės mokyklos sklype. Vietiniai gyventojai pilkapius vadina „kurhanais", arba „kuronais".

Pilkapiai gana dideli — 8—10 m skersmens ir iki 140 cm aukščio, išsidėstę vienas nuo kito per 4—8 m. Jie buvo labai apaugę lazdynais, o dalis didžiuliais ąžuolais.

Pilkapynas tyrinėtas du kartus. Pirmą kartą — 1951 m. tada buvo iškasti du pilkapiai [1], antrą kartą 1969 m., iškasti penki kiti sveiki pilkapiai [2].

Pilkapių sampilai pilti iš aplinkinių žemių ir akmenų. Akmenys labai dideli ir jų gana daug, ypač pilkapio paviršiuje. Kai kurių, pavyzdžiui, pilkapio Nr. 4, beveik visas sampilas krautas iš stambių akmenų. Toks akmenų sampile gausumas paaiškinamas tuo, kad čia aplinkiniuose laukuose iš viso labai gausu akmenų.

---

[1] Tyrinėjimų ataskaita yra LTSR MA Istorijos instituto Archeologijos sektoriuje. Daiktai yra LTSR Istorijos-etnografijos muziejuje. Inv. Nr. AR 134:2 ir AE 136:1—2.

[2] Tyrinėjimų ataskaita yra LTSR MA Istorijos instituto Archeologijos sektoriuje. Daiktai yra LTSR Istorijos-etnografijos muziejuje.